

jeden z owoców Ducha Świętego (por. Ga 5,22-23), stanowi także opis stanu zstąpienia Ducha Bożego na człowieka (Abraham, Saul, Dawid, Samuel).

Opanowanie jest podstawą w rozwoju moralnym człowieka, jak również stanowi nieodłączny element wzrostu moralnego, bywa wspomagane kontemplacją. Motywy osiągania opanowania (naturalny i nadnaturalny) bazują na sile woli i wewnętrznej walce, która może prowadzić osobę do uspokojenia wewnętrznego pozwalającego jej w radości służyć Bogu. Zniwolenie człowieka, uosabiające się w nadmiernej trosce o siebie, wiąże się z koniecznością porzucenia wyobrażeń o sobie, by móc otworzyć się na bliskość Boga we własnym życiu. Dążenie i osiągnięcie opanowania niesie korzyść nie tylko wyzbycia się czegoś krępującego, ale powoduje oddanie się w wierze Bogu, co umożliwia powrót do adekwatnej postawy egzystencjalnej, religijnej i duchowej.

Opanowanie może dotyczyć emocji niepożądanych lub takich emocji i zachowań, których nie wypada okazywać przy drugiej osobie. Opanowanie oznacza akceptację własnej drogi życiowej osoby w postawie zaufania do siebie i innych. Dla człowieka osiągającego je, większe znaczenie mają następujące cele: równowaga wewnętrzna, spokój ducha, mądrość, oparcie znajdowane w religii, harmonijne życie rodzinne oraz znaczący wzrost pozytywnych emocji i uczuć. Postawa opanowania jest pożądana w wielu zawodach, wiąże się z profesjonalizmem oraz dobrym wglądem w siebie, bez względu na

rodzaj komunikatu, jaki otrzymuje osoba od osób otrzymujących pomoc lub wsparcie. Umiejętność opanowania jest pożądana zwłaszcza w profesjach związanych z pomocą medyczną, psychoterapeutyczną, psychologiczną, pedagogiczną, duchową.

Brzeziński J., Chyrowicz B., 2007, *Etyka zawodu psychologa*, Warszawa; Dunaj B. (red.), 1996, *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa; Stepulak M.Z., 2010, *Opanowanie [w:]* Gigilewicz E. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 14, Lublin, s. 609-610; Stepulak M.Z., 2007, *Psycholog jako zawód społecznego zaufania*, Lublin; Wittek R., 1986, *Teologia życia duchowego*, Lublin.

Monika GUZEWICZ

OPTYMIZM PEDAGOGICZNY WYCHOWAWCY – świadome i zamierzone oddziaływania wychowawcze podejmowane w perspektywie integralnego rozwoju człowieka, w którym akcentuje się przewagę dobra nad złem, gdzie postawa jednostki wobec życia, określonych zdarzeń bądź innych osób nacechowana jest nadzieją i wiarą, co pozwala na osiągnięcie powodzenia życiowego w zakresie realizacji własnych potencjalności.

1. Uwagi wstępne

Problematyka kształtowania osobowości młodych ludzi w sposób szczególny wkomponowuje się w rzeczywistość codziennych trudów i poszukiwań nowych strategii wychowawczych przez wielu przedstawicieli teorii i praktyki pedagogicznej. Pragnienie odkrycia na nowo integralnego, pełnego optymizmu sposobu formowania młodych pokoleń staje się istotnym problemem zwłaszcza w obliczu dynamicznie zachodzą-

cych zmian społecznych, kulturalnych i moralnych. Obserwowany zanik tradycyjnych wartości oraz utrata wiary człowieka we własne siły powodują, że wręcz konieczne jest odwołanie się w dziedzinie wychowania do optymizmu pedagogicznego, który pozwoliłby przeciwstawić się szerzeniu się wśród młodzieży zgubnych nihilistycznych wizji przyszłości świata i człowieka. Wychowanie bazujące na optymizmie (pedagogicznym) zakłada zaszczepienie młodemu człowiekowi względnie trwałej tendencji do spostrzegania, wyjaśniania i oceniań świata i zachodzących w nim zjawisk w kategoriach raczej pozytywnych niż negatywnych oraz wyrobienie w nim skłonności do oczekiwania w przyszłości raczej wydarzeń pomyślnych niż niepomyślnych [Mikołajczyk 2004: 877].

Zwrócenie uwagi na optymizm pedagogiczny w życiu i działaniu wychowawcy stanowi odwołanie się do jego doświadczenia, wiedzy i mądrości życiowej oraz siły jego autorytetu jako niezbędnego wkładu w proces wychowania młodego pokolenia i budowania cywilizacji życia, na trwałych wartościach i poszanowaniu godności każdego człowieka. Jednym z istotnych czynników decydującym o intensywności czy wręcz występowaniu pełnych optymizmu działań wychowawczych jest problem odkrycia twórczych możliwości drzemających w samych wychowawcach, a także w istniejących już systemach i metodach pracy pedagogicznej. W praktyce optymizm pedagogiczny zakłada osiąganie postępu wychowawczego, u podstaw którego leżą różnorodne

działania wychowawcze nastawione na wielokierunkową pomoc człowiekowi w rozwoju. W naukach pedagogicznych, istnieje dość powszechne przekonanie o tym, że sukces wychowawczy wiąże się z optymistycznym postrzeganiem rzeczywistości, bądź że jest on niejako potwierdzeniem optymizmu pedagogicznego wychowawcy. Pedagog podejmujący z optymizmem trud wychowania, na różnych etapach swojego działania nie zakłada przecież, że poniesie klęskę, lecz wręcz przeciwnie, że potrafi pokonać napotkane trudności i pomyślnie zrealizować założone cele. Optymizm w pedagogice wiąże się nierozdzielnie z ludzką potrzebą uznania i potwierdzenia siebie oraz ze społecznym zaufaniem i dowartościowaniem nabytych umiejętności i wiedzy. Powinien on również, w działaniach wychowawczych stanowić pewien element inspiracji, przez który zarówno wychowawca, jak i wychowanek poszerza zakres podejmowanych przez siebie odpowiedzialności, stawiając sobie nowe zadania do rozwiązania, zmuszając się niejako do przekroczenia dotychczasowych sprawności, stając się w ten sposób coraz bardziej wolny od różnorodnych determinantów oraz rutyny i schematów działania. Optymizm pedagogiczny przyczynia się do maksymalnego odsłonięcia i wyrażenia cech życia osobowego człowieka, tak by wzmocnić w nim chęć przekraczania siebie, swojej przeciętności. O tym jednak, czy optymizm pedagogiczny stanie się ostatecznie wyznacznikiem „nowej jakości” w życiu człowieka, decyduje świadomie podjęty przez niego trud rozwoju, a nie

tylko bierne oczekiwanie na korzyści, które niesie ze sobą życie.

2. Wychowawca człowiekiem optymizmu

Profesjonalizm i kompetencje wychowawcy znajdują swe najgłębsze uzasadnienie w jego postawie optymizmu i odpowiedzialności za wychowanków, którzy zostali powierzeni jego pieczy i którym ma on obowiązek wskazywać i zagwarantować pomyślną drogę formacji moralnej i społecznej [Wrońska 2003: 123]. Efektywność pracy wychowawcy jest najczęściej funkcją określonych warunków zewnętrznych, stosunków interpersonalnych, metod wychowawczych i cech osobowości, którą zwykle pojmuje się jako ogół względnie stałych i zintegrowanych cech psychicznych i fizycznych człowieka determinujących specyficzny dla niego sposób działania [Okoń 1998: 278; Sillamy 1994: 193]. Nie ulega wątpliwości, że wyniki pracy wychowawcy zależą w dużej mierze od jego osobowości, która zwykle kształtuje się pod wpływem warunków społecznych, kultury środowiska, świadomych oddziaływań wychowawczych i samowychowania. Każda epoka stawia przed wychowawcami specyficzne zadania, których wykonanie wymagało określonych cech osobowości. Współcześnie, dojrzała osobowość wychowawcy – jego optymistyczne nastawienie do świata i człowieka, formuje się w wyniku własnej aktywności i pozytywnych oddziaływań środowiska, dzięki którym tworzą się takie struktury, które gwarantują jej optymal-

ne, czyli bezkonfliktowe funkcjonowanie społeczne i umożliwiają doskonalenie osobowych potencjałów rozwojowych. Wśród najczęściej wskazywanych cech charakteryzującej się optymizmem dojrzałej osobowości wychowawcy wyróżnia się: 1° spójny i hierarchiczny system wartości; 2° umiejętność stawiania długofalowych zadań; 3° wykorzystywanie potencjałów rozwojowych; 4° umiejętność zaspokajania potrzeb zapewniającą rozwój i integrację; 5° poszerzanie wiedzy o sobie i świecie; 6° umiejętność komunikacji interpersonalnej i współdziałania; 7° nastawienie na przekraczanie aktualnego poziomu rozwoju; 8° samokontrolę i odporność na frustrację; 9° przyjmowanie odpowiedzialności za podejmowane decyzje i działania; 10° jednoczącą filozofię życia [Ostrowska 1999: 167].

Optymizm znamionujący osobowość wychowawcy, winien czynić go człowiekiem twórczym, tzn. stawiającym w swojej pracy określone cele, przewidującym przebieg procesu wychowania oraz różnego rodzaju trudności, z jakim mogą się spotkać jego wychowankowie. Wiele zależy od jego osobistego wkładu w zorganizowanie środowiska wychowawczego, dobrych warunków do nauki, miłego otoczenia, atrakcyjnych zajęć. To on głównie przyczynia się do stworzenia odpowiedniej atmosfery w placówce wychowawczej [Mialaret 1988: 49-54]. Wychowawcę, który z nadzieją i optymizmem wykonuje swoją pracę, winna cechować również ekspresja i spostrzegawczość pedagogiczna. Ekspresja to szeroko pojęta zdol-

ność do przekazywania wychowankom swoich myśli, uczuć i pragnień. Wyraża ona „emocjonalny” stosunek do wychowanków, a jednocześnie głębokie zadowolenie i satysfakcję z wykonywanej pracy. Wychowawca, mając zawsze do czynienia z osobą wychowanka, powinien postrzegać swoje działania zawodowe w kategoriach wzmagających rozwój osobowości podopiecznego. Wyniki pracy wychowawcy zależą w dużym stopniu od jego stosunku do wychowanka, od tego, jak wychowawca postrzega i ocenia przedmiot swego oddziaływania. Również to, jak wychowawca widzi sam siebie, jak ocenia swoje życie duchowe, bogactwo myśli i idei, wpływa na jego dostrzeganie indywidualnych potrzeb i warunków rozwoju wychowanków [Homplewicz 1996: 113-114]. Prawdziwy wychowawca o optymistycznym nastawieniu do swojej pracy, widzi siebie we wspólnocie z innymi, chętnie zajmuje się wychowankami i akceptuje siebie w tej roli. Patrząc na wychowanków z pozycji wychowawcy optymisty, spostrzega ich raczej jako ludzi zdolnych, przyjaźnie usposobionych, wartościowych, na których można polegać i którym można zaufać. Jednak dla realizacji celów wychowania niemniej ważne jest, jaki system wartości reprezentuje wychowawca. W polu jego szczególnych zainteresowań winno być to wszystko, co ma walor konstruktywny i budujący: praca, obowiązek, punktualność, dokładność. W odniesieniu do wartości osobistych doceniać powinien to wszystko, co człowiek zwykle zdobywa własnym wysiłkiem, np. wie-

dzę, umiejętności. Wychowawca aktywny, twórczy, optymistycznie usposobiony, stara się powiększyć granicę swojego świata, stawia sobie i innym wysokie wymagania, jest ekspansywny [Homplewicz 1996: 197-198]. Jego optymistyczny styl bycia i zainteresowania udzielają się wychowankom, a jego nienaganna postawa, szczerłość, uczciwość, sprawiedliwość, obowiązkowość stają się najdoskonalszym instrumentem oddziaływania wychowawczego. Taki właśnie wychowawca optymistą, o szerokich zainteresowaniach i bogatym życiu duchowym, cieszy się uznaniem i sympatią podopiecznych i z czasem staje się dla nich autorytetem. Posiadanie optymistycznego i pogodnego charakteru przez wychowawcę nie oznacza tkliwości i pozbawiania, lecz takie postępowanie, w którym obok zrozumienia dla potrzeb wychowanka stawiane mu będą wymagania, aby mógł wzrastać jako jednostka odpowiedzialna i społecznie wartościowa.

Przykłady optymizmu pedagogicznego można dostrzec w działalności wychowawczej m.in. J.H. Pestalozziego, św. Jana Bosko, J. Korczaka czy A. Kamińskiego oraz wielu innych wybitnych pedagogów, którzy widząc problemy wychowawcze i edukacyjne swoich podopiecznych, potrafili powstrzymać się od krytyki i autorytarnego rygoryzmu, wykazując się zrozumieniem wyzwalamującym entuzjazm i pasję rozwoju. Podejmowali działania mające na celu nawiązanie ścisłej współpracy między wychowawcą a wychowankiem, ustalając wspólne zasady postępowania. W wychowaniu stawiali młodemu człowie-

kowi zadania wymagające twórczych, innowacyjnych postaw i zachowań, uwzględniając przy tym jego możliwości i dobierając najwłaściwiej i najatrakcyjniej metody pracy pedagogicznej. Zmieniając zaś style kierowania wychowawczego, starali się stopniowo, lecz konsekwentnie wprowadzać w relacje wychowawcze odniesienia nacechowane otwartością, optymizmem i zaufaniem.

3. Optymizm w praktyce wychowawczej

Działania pedagogiczne zwykle zmierzają ku pełnej integracji jednostki ze społeczeństwem w wyniku procesów socjalizacji i inkulturacji. Wszelkie relacje wychowawcze, począwszy od pierwszych odniesień rodziców do dzieci, potrzebują pewnego zakotwiczenia w optymizmie pedagogicznym. Optymizm u dziecka przejawia się zwykle w pozytywnym sposobie postrzegania i oceniania świata, co wyzwała w nim wiarę w powodzenie, chęć do podejmowania wysiłku, odwagę oraz redukuje lęk przed porażką. Wychowanie optymisty jest prawdziwym wyzwaniem dla współczesnych rodziców i pedagogów. Powinni on zadbać o to, by od wczesnych lat ich podopieczni budowali w sobie nadzieję i poczucie zadowolenia. Warto również kształtować w dziecku cechy sprzyjające odniesieniu sukcesu. Można to osiągnąć przez takie stawianie celów, aby widoczne dla dziecka były postępy w dążeniu do nich – precyzyjne planowanie działań i konkretyzowanie ich oraz stopniowe pokonywanie trudności.

Głównym zadaniem rodziców, nauczycieli i wychowawców jest stworzenie psychologicznych warunków do pozytywnego wychowania. Rozwijaniu dziecięcego optymizmu sprzyjają: 1° umiejętny sposób chwalenia i krytykowania dzieci; 2° rozpoczynanie dnia w spokojnej i miłej atmosferze; 3° opowiadanie dziecku wielu historii z dobrym zakończeniem; 4° codzienne poświęcanie czasu na zabawę z dzieckiem; 5° zarażanie dziecka swym optymizmem; 6° rozmawianie na temat optymizmu; 7° okazywanie uczuć.

Niekiedy jednak optymizm w wychowaniu bywa źle pojmowany i mylony z bezkrytycyzmem wobec dziecka, który szkodliwie wpływa na prawidłowy rozwój jego osobowości. Wychowawca musi zachować świadomość mocnych i słabych stron u siebie oraz u swych podopiecznych, winien również posiadać realistyczną ocenę sytuacji wychowawczych. Trzeba także mocno podkreślić, że optymizm pedagogiczny postuluje, iż dziecko ma niejako samo odkrywać swój potencjał osobowy. Rozumność zaś i przejrzystość procesu wychowawczego, który do tego wiedzy, zakłada unikanie kar i gróźb, a stosowanie zachęt. Pedagog kierujący się dobrem dziecka nie może dopuścić do tego, aby wychowaniu towarzyszył lęk, który ograniczałby potencjał rozwojowy wychowanka i kształtował jego pesymistyczny stosunek do świata. Zadaniem pedagoga winno być stworzenie wychowankom takich warunków do integralnego rozwoju i wychowania, które napawałyby ich optymizmem i sprzyjały

osiąganiu przez nich sukcesów na miarę swoich możliwości [Nowak 2008: 308-310]. Wychowawca musi odznaczać się szczególną wrażliwością na świat wartości oraz systematycznie pogłębiać znajomość nauk humanistycznych. Uzyskane w ten sposób kwalifikacje staną się ważnym narzędziem wspierającym jego program skutecznej działalności wychowawczej. Wychowawca kierujący się w swym działaniu optymizmem pedagogicznym, powinien mieć wyraźną świadomość celu ostatecznego, ponieważ w sztuce wychowania cele pełnią funkcję decydującą. Ich widzenie niepełne lub błędne, bądź też zapomnienie o nich jest dowodem niekompetencji i staje się przyczyną jednostronności i wypaczeń procesu wychowania. Prawdziwy wychowawca uczestniczy z pasją w życiu swoich podopiecznych, interesuje się ich problemami, stara się poznać ich zapatrywania, uczestniczy w ich życiu sportowym i kulturalnym oraz rozmowach. Jako dojrzały i odpowiedzialny przyjaciel wskazuje dobre cele i drogi do ich osiągnięcia, jest zawsze gotów wyjaśniać problemy i wskazywać właściwe kryteria, by z roztropnością i życzliwą stanowczością poprawiać oceny i postępowanie zasługujące na naganę. W klimacie optymizmu pedagogicznego wychowawca nie jest uważany za „obcego”, lecz staje się dla swych wychowanków autorytetem i przyjacielem [Jan Paweł II 1988: 18-22]. Może on zrobić wiele na polu wychowania, jeśli zamiast na innych, bardziej będzie zwracał uwagę na siebie i zabiegał o własny rozwój osobowy i doskonalenie swoich umiejętno-

ści pedagogicznych, głównie po to, aby stać się osobą tchnącą pokojem i harmonią, w której optymizm pedagogiczny łączy się w sposób naturalny z wyrozumiałością, szacunkiem dla innych i pogodą ducha [Majewski 1988: 127-133]. Wartość i skuteczność najlepszych nawet metod pedagogicznych jest ściśle związana z osobowością tych, którzy je stosują. Można przypuszczać, że jeśli wychowawca jest człowiekiem dojrzałym i zrównoważonym, pełnym optymizmu, czyli zdolnym do twórczego działania, potrafi delikatnie i skutecznie oddziaływać na trwałość i klimat przyjaźni w relacjach wychowawczych.

We wzajemnych kontaktach między wychowawcami a wychowanymi, uprzywilejowane miejsce zajmują zwłaszcza relacje osobowe. Doświadczenie wychowawcze potwierdza, że bez tych życzliwych relacji nie można wzbudzić zaufania, które jest niezbędnym warunkiem skuteczności w pracy wychowawczej. Wychowanie wymaga szczególnej postawy wychowawcy, całego zespołu sposobów i poczynań opartych na optymistycznych przekonaniach płynących z rozumu oraz doświadczenia pedagogicznego, które kierują działaniem wychowawczym. Wiąże się to z rozumną i życzliwą uwagą ze strony wychowawcy, która pozwoli mu odczytać pragnienia, sposoby wartościowania oraz sytuacje życiowe i napięcia panujące wśród wychowanków [Jan Paweł II 1988: 18-19]. Pedagog kierujący się w wychowaniu duchem optymizmu pedagogicznego, jest przyjaźnie ustosunkowany, otwarty i aktywnie uczestniczy

w życiowych problemach swoich podopiecznych. Bardziej dąży do wspólnych poszukiwań prawdy z młodzieżą niż do stosowania gotowych recept. Uczestnicząc we wspólnych naradach, zostawia wychowankowi swobodę wypowiedzi i podejmowania decyzji, czuwając jednak zawsze i będąc gotowym przyjść mu z pomocą w sytuacjach zbytniego ryzyka czy niebezpieczeństwa, zagrażających jego zdrowiu fizycznemu, psychicznemu czy moralnemu.

W praktyce pedagogicznej, potrzeba szczególnie optymistycznej postawy wychowawcy, który niejednokrotnie spotyka się z zaniedbaniem duchowym i społecznym swoich podopiecznych. Optymizm wychowawcy w tych sytuacjach wyraża się głównie w dostrzeganiu dobra w wychowankach, w umiejętnym odczytywaniu ich czynów przez wnikliwe odwoływanie się do motywacji oraz w zrozumieniu słabości przy jednoczesnym racjonalnym stawianiu wymagań [Misiąszek 1987: 99]. Wychowawca swoją działalność pedagogiczną musi zaczynać od postawy pozytywnej, pomagania w poznawaniu prawdy, w realizacji dobra i kontemplacji piękna. Jest to życzliwe pobudzanie wychowanka do interioryzacji wartości, ale zawsze w sposób wolny.

Pedagodzy świadomi swych celów i zadań, jakie mają do zrealizowania, nie powinni tak łatwo rezygnować z sięgania po twórcze, wartościowe i pełne optymizmu rozwiązania w dziedzinie wychowania i socjalizacji młodego pokolenia. Rezygnacja w tym przypadku oznaczałaby pozbawienie ogromnej rzeszy dzie-

ci i młodzieży wychowania opartego na trwałych wartościach ludzkich i nadprzyrodzonych, a jednocześnie „zażyłości” wynikającej z naturalnych więzi, jakie rodzą się między wychowawcą a wychowankiem, a których źródłem jest wzajemna akceptacja, szacunek i zaufanie. Młode pokolenie potrzebuje wzoru, z którego mogłoby czerpać naukę oraz ochronę przed zagrożeniami, którym samo nie jest w stanie się przeciwstawić [Dominian 1988: 92]. Obecność w życiu młodych godnych zaufania wychowawców, dostarcza im wzorów wartych naśladowania i nie skazuje ich tym samym na odkrywanie prawd dawno już odkrytych. Jest konieczne, by ludzie zajmujący się wychowaniem umieli skutecznie i wytrwale, a zarazem dyskretnie, nieść pomoc młodzieży w chwili, gdy potrzebuje ona przewodnika, aby wybrać i zdecydować, kim być, co robić, jaką postawę zająć w społeczeństwie i na podstawie jakich wartości budować swoją przyszłość. Współczesność stawia przed młodym pokoleniem wielkie i poważne zadania. Od tego, jak dzisiejsze środowisko pedagogiczne podejdzie do problemu wychowania młodego pokolenia, zaszczepienia mu wiary i optymizmu oraz otwarcia go na możliwości współczesnej kultury, zależeć będzie, czy młodzież zachowa i wzbogaci wartości oraz ideały, tak bliskie jej, a także naturalne w okresie duchowego rozwoju, jakim jest młodość. Ważna wydaje się więc każda refleksja pozwalająca wychowawcom na nowo odkrywać i lepiej zrozumieć właściwy zakres ich odpowiedzialności za młode pokolenie oraz źró-

dło, sposoby budowania, podtrzymywania i ochrony w nim optymizmu przed trendami obniżającymi jego wychowawczą wartość oraz znaczenie w życiu młodego pokolenia.

Dominian J., 1988, *Autorytet. Chrześcijańska interpretacja psychologicznej ewolucji pojęcia autorytetu – władzy*, Warszawa; Homplewicz J., 1996, *Etyka pedagogiczna*, Warszawa; Jan Paweł II, 1988, *Ojciec i nauczyciel młodzieży*, Rzym; Kwieciński Z., Śliwerski B., 2006, *Pedagogika*, t. 1-2, Warszawa; Majewski M., 1988, *Uwarunkowania wychowawczej skuteczności* [w:] M. Majewski (red.), *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, Kraków, s. 124-133; Mialaret G., 1988, *Profil nauczyciela-wychowawcy* [w:] Debesse M., Mialaret G. (red.), *Rozprawy o wychowaniu*, t. 2, Warszawa, s. 45-79; Michalak J.M., 2007, *Uwarunkowania sukcesów zawodowych nauczycieli. Studium przypadków*, Łódź; Mikołajczyk M., 2004, *Optymizm* [w:] Pilch T. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Warszawa, s. 877-885; Misiaszek K., 1987, *Wartości pastoralno-katechetyczne systemu prewencyjnego św. Jana Bosko a aktualne potrzeby duszpasterskie Kościoła w Polsce*, Lublin; Nowak M., 2008, *Teorie i koncepcje wychowania*, Warszawa; Okoń W., 1998, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa; Ostrowska K., 1999, *Osobowość* [w:] Lalak D., Pilch T. (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa, s. 166-168; Sillamy N., 1994, *Słownik psychologii*, Warszawa; Wrońska K., 2003, *Kondycja współczesnej rodziny w kontekście przemian (kryzysu) autorytetu*, „Rocznik Pedagogiki Rodziny”, t. 6, s. 121-129.

Andrzej ŁUCZYŃSKI

ORIENTACJA AKSJOLOGICZNA

- ogólne ukierunkowanie na pewien typ wartości, mogące przybrać formę preferencji lub dyspozycji osobowościowej, gdy dotyczy orientacji aksjologicznej człowieka lub zestawu propagowanych wartości, gdy przypisuje się ją bytowi innemu niż człowiek, m.in. partii, instytucji, nurtowi filozoficznemu czy literackiemu.

Charakterystyczną cechą orientacji aksjologicznej jest jej ogólny charakter. To ją różni od hierarchii wartości, która jest konstruowana zgodnie z ogólną orientacją aksjologiczną i w jej ramach. Opis i klasyfikacja orientacji aksjologicznych jest opisem i klasyfikacją najbardziej ogólnych wartości, które w pewien sposób porządkują pozostałe, bardziej szczegółowe wartości. W literaturze wyróżniane są orientacje aksjologiczne właściwe dla danego, węższej zdefiniowanego obszaru ludzkiej aktywności lub takie, które obejmują różne obszary. Przykładami klasyfikacji pierwszego rodzaju są orientacje aksjologiczne porządkujące wartości polityczne: lewicowość (z naczelną wartością sprawiedliwości) vs prawicowość (z naczelną wartością wolności); konserwatyzm (z naczelną wartością tradycji) vs liberalizm (z naczelną wartością postępu) [Bobbio 1996; Heywood 2008].

Przykładami klasyfikacji orientacji aksjologicznych, które opisują różne lub wszystkie dziedziny ludzkiej aktywności są klasyfikacja typów wartości G.W. Allporta oraz klasyfikacja podstawowych wartości S. Schwartza. Kontynuując myśl E. Sprangera, G.W. Allport z P.E. Vernonem, wyróżnili 6 podstawowych typów wartości, będących swoistymi orientacjami aksjologicznymi (choć nie używali pojęcia „orientacja”): 1° orientacja teoretyczna – naczelną wartością jest prawda, intelektualizm, krytycyzm, indywidualizm; 2° orientacja ekonomiczna – koncentracja na wartościach użytkowych, oszczędność, praktyczność, utylitaryzm; 3° orientacja este-